

УДК 159.922.7 +710.85

Бабій Микола

кандидат психологічних наук, доцент кафедри
педагогічної та вікової психології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0002-9550-3166>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i17.244>

ВАРІАТИВНІСТЬ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА МІЖОСОБИСТОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ У ТИНЕЙДЖЕРІВ

Анотація. У статті проаналізовані результати дослідження варіативності віктимної поведінки та міжособистої залежності у тинейджерів, які ми отримали завдяки авторській програмі. До її складу увійшли дві діагностичні методики на визначення схильності до віктимної поведінки й типів рольової віктимності, а також тест для діагностики міжособистої залежності. Отримані результати засвідчують, що переважна більшість опитаних, незалежно від віку, нечасто потрапляли у критичні ситуації або ж у них вже встиг виробитися захисний спосіб поведінки, що дозволяє уникати небезпечних ситуацій, окрім того, у них не виражена рольова віктимність, а рівень міжособистої залежності знаходиться у межах «норма», або «нижче норми».

В осіб з високими показниками схильності до віктимної поведінки, а також визначена аутовіктимна, гіпервіктимна рольова віктимність, навпаки, рівень співзалежності знаходиться на позначці «високий». Це закономірно, оскільки особи, що ідентифікують себе з жертвою отримують можливість маніпулювати іншими й отримувати вигоду (моральну або матеріальну) зі свого уявного несприятливого положення. У такий спосіб зазначені особи можуть намагатися поправити своє персональне положення за рахунок отримання певних пільгових преференцій від соціуму. Це саме стосується віктимного та гіпервіктимного типу поведінки, коли міжособиста залежність нав'язує конкретним особам роль жертви, спонукає їх до скарг та демонстрації індивідуальних страждань та самозвинувачень.

Ключові слова: віктимна поведінка, міжособиста залежність, агресія, позиція «жертви», підлітковий вік, ранній юнацький вік, гіперсоціальна віктимність, некритична поведінка, реалізована віктимність.

Постановка проблеми. Ритм та стиль життя неповнолітніх молодих людей з кожним наступним поколінням постійно змінюється, трансформується та модернізується. Кожна нова генерація своєю поведінкою відрізняється від попередньої більшою розкутістю, емансипацією, сильнішим прагненням діяти на власний розсуд, без глибокого аналізу існуючої ситуації. Таке зухвальство у діях, ігнорування наявних обставин не рідко завершується варіативністю в проявах віктимності у поведінці особистості. Віктимність (від лат. *victima* - жертва) - готовність особи, за певних обставин, стати жертвою злочину. При цьому одна категорія людей опиняється у такій ролі, бо знехтувала небезпекою, інша – сама позиціонує себе такою, щоб викликати співчуття, турботу, захист та підтримку соціуму. Важливим є питання наскільки варіанти віктимної поведінки корелюють із рівнями міжособистої залежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «віктимність» ввів у науку Франк. На його переконання, це неспроможність особи, в силу особистих якостей, уникнути небезпеки там, де це було об'єктивно можливо та потрапити в тенета злочинця за певних умов (Франк, 1977). Згодом, виникла ціла наука «віктимологія» у дослівному тлумаченні означає «вчення про жертву». На думку Ривмана, жертва – це переважно фізична особа, якій безпосередньо заподіяно шкоду. Саме такого ґатунку особи є основним предметом

віктимологічного вивчення. Ривман визначає віктимність як об'єктивно притаманну людині «схильність, за певних обставин, стати жертвою злочину або нездатність протистояти злочинцеві, за сукупністю факторів, що роблять цю нездатність об'єктивною (незалежною від жертви) або залишають її на рівні суб'єктивного «небажання або невміння». На його ж думку, усі члени суспільства потенційно віктимні, оскільки проживають у суспільстві враженому злочинністю (Ривман, 2002).

В роботі Христенко пропонується наступне визначення: жертва – це особа (сторона міжособистої взаємодії), яка втратила значущі для неї цінності в результаті впливу на неї іншої особи (сторони взаємодії), гурту осіб, конкретних подій та обставин. Віктимна ситуація породжена результатом міжособистої взаємодії між злочинцем та жертвою до вчинення злочину, або породжена ініціативою самої жертви. Відповідно, розрізняють два типи віктимності: 1. персональну - наявна у людини якість, що має вираз у суб'єктивній схильності ставати офірою певного виду злочину в умовах, коли була реальна й очевидна, для буденної свідомості, можливість уникнути цього; 2. рольову - об'єктивно існуюча позиція соціальної ролі жертви, коли особа, яка її виконує намагається добитися певної підтримки від суспільства у формі матеріальної допомоги, або всезагального співчуття, щоб уникнути осуду, або кримінального переслідування (Христенко, 2004).

Віктимна ситуація та поведінка неможливі без міжособистої залежності – це, розлад поведінки й відносин із фіксацією на оточуючих, або на конкретній людині, у підґрунті якого лежить сильна потреба в певній особі, групі осіб. Значення терміну залежність (англ. Dependence - залежність) - прагнення покладатися на іншу людину(або інших людей) для досягнення конкретних цілей (Уайнхолда 2002). Міжособистісна залежність є однією з найактуальніших проблем нашого часу, особливо це стосується середовища тинейджерів, які вибудовують свої стосунки за лекалами дорослого світу. Кожен неповнолітній відшуковує таку модель поведінки, щоб добитися вигідного статусного положення та примножити власний престиж. Нерідко це відбувається за рахунок більш слабшої, беззахисної сторони, коли на прикладі жертви демонструється зверхність та домінантність. Можливий й інший варіант, коли тинейджер намагається привернути до себе погляди демонструючи свою беззахисність, слабкість, тим самим намагаючись створити навколо себе коло співчуваючих, з метою добитись від них певних преференцій. В обох випадках чітко помітні варіанти віктимної поведінки.

Мета статті спрямована на наукове вивчення варіативності віктимної поведінки та міжособистої залежності у тинейджерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ми склали програму дослідження, до її складу увійшли три діагностичні інструментарії: методика Андронникова «Дослідження схильності до віктимної поведінки», опитувальник авторства Одінцової, Радчікової «Тип рольової віктимності» та тест «Діагностика між особистої залежності» (Уайнхолда). Було протестовані дві групи: до складу першої увійшли 46 учнів 8-х класів НВК «Гімназії №14 імені Василя Сухомлинського» підліткового віку, - друга - ранній юнацький вік, 44 студенти першого курсу факультету педагогічної освіти та факультету психології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Проаналізуємо показники отримані за діагностичною методикою Андронникова «Дослідження схильності до віктимної поведінки». Спочатку розглянемо показники за **«Шкалою реалізованої віктимності»** (шкала 7). Ми встановили, що у 34 осіб підліткового віку вони нижче норми, що становить 74%. Такі особи нечасто потрапляли у критичні ситуації або ж у них вже встиг сформуватися захисний варіант поведінки, що дозволяє уникати небезпечних ситуацій. Однак внутрішня готовність до віктимного типу поведінки присутня. Швидше за все, відчуваючи внутрішній рівень напруги, випробуваний прагне взагалі уникати ситуації конфлікту. У решти 26 % школярів цього ж віку реалізована віктимність у межах норми. Серед 44 осіб раннього юнацького віку результати за цією шкалою розподілилися наступним чином: нижче норми виявлено у 35 (80%), у 10 персон (20%) показники у межах норми.

Шкала № 2 «Схильність до агресивної віктимної поведінки» (модель агресивного віктимної поведінки). У 41 % (19 підлітків), й 20 осіб (45 %) раннього юнацького , нижче норми, у їхній поведінці спостерігається зниження мотивації досягнення, спонтанність, хороший самоконтроль, прагнення дотримуватися прийнятих норм й правил, стабільність у збереженні установок, інтересів та цілей, можлива висока вразливість. Результати «у межах норми» виявленні у 26 підлітків (57%) та 25 осіб раннього юнацького (57%). У одного школяра-підлітка (2 %) вони входять у зону «вище норми». Серед першокурсників визначено по троє осіб (6%), у яких результати за цією шкалою на межі «норма» та «вище норми». Такі особи схильні, або вже потрапляти в неприємні й небезпечні для життя та здоров'я ситуації у результаті проявленої ними агресії у формі нападу чи іншої провокуючої поведінки (образа, наклеп, знущання і т.д.). Їм властиво створювати, або провокувати конфліктні ситуації. Їх поведінка може бути реалізацією типової для них антигромадської спрямованості, в рамках якої агресивність проявляється по відношенню до певних осіб й у певних ситуаціях вибірково, або у не виразних й «розмитих» формах, що не ідентифікуються по об'єкту. Спостерігається схильність до девіантної поведінки з порушенням соціальних норм, правил й етичних цінностей, якими суб'єкт часто нехтує. Такі люди легко піддаються емоціям, особливо негативного характеру, яскраво їх вербалізують. Вони домінантні, нетерплячі, запальні. При всіх відмінностях в мотивації поведінки їм властиві насильницькі антигромадські установки особистості.

За шкалою №3 Схильності до активної віктимної поведінки» ми виявили 14 (30%) підлітків, й 18 (40%) першокурсників з результатами нижче норми за цією шкалою. Для них властива підвищена турбота про власну безпеку, прагнення захистити себе від помилок, неприємностей, тривожність, недовірливість, схильність до страхів. Можлива пасивність особистості на кшталт «краще нічого не робити, ніж помилятися».

У 25 школярів-підлітків (54%) , 24 (54%) осіб раннього юнацького віку вказана схильність знаходитися у межах норми. Показники вище норми виявлені у 16 % (7 учнів-підлітків) та 8% (2 першокурсників). Ці особи провокують ситуацію віктимності своїм проханням або зверненням. По суті, для активних потерпілих характерна поведінка двох видів: провокативна, у такому разі, для заподіяння шкоди залучається інша особа, або активізується власна схильність до ризику, необдуманого поведінки, часто небезпечної для себе й оточуючих. Наслідків своїх дій тинейджери можуть не усвідомлювати, або не надавати їм значення, сподіваючись, що все обійдеться. З урахуванням специфіки поведінки й ставленням до віктимних наслідків в рамках цього типу виокремлюють: свідомого підбурювача (звертається з проханням про заподіяння йому шкоди); необережного підбурювача (поведінка у вигляді будь-якого прохання чи в іншому варіанті провокує злочинця на заподіяння шкоди, але сам потенційний потерпілий цього не в достатній мірі усвідомлює), свідомий що сам нашкоїв (особа, навмисне заподіює собі фізичну або майнову шкоду); необережний, який сам собі нашкодив (шкода заподіяна власними необережними діями в процесі здійснення іншого умисного, або необережного злочину).

Шкала № 4 «Схильності до гіперсоціальної віктимної поведінки» (модель ініціативної віктимної поведінки). Нижче норми зафіксовано в 18 учнів підліткового віку (39%), у шести представників раннього юнацького віку(14%). Їхня поведінка характеризується пасивністю, байдужістю до тих явищ, які відбуваються навколо них. Тинейджер діє за принципом «моя хата скраю», що може бути наслідком як образи на зовнішній світ, або сформованого відчуття нерозуміння, ізолюваності від світу, відсутність почуття соціальної підтримки та включеності у соціум. В межах норми показники у 26 підлітків (57%) та у 14 першокурсників (66%).

Вище норми виявлено у двох (4%) підлітків, у одинадцяти осіб (29%) раннього юнацького віку(25%). Їм властива жертвна поведінка, соціально схвалювана й часто очікувана. Сюди відносяться особи з позитивною поведінкою, на яку скеровує свої злочинні дії агресор. Це люди, які демонструють позитивну поведінку в ситуаціях конфлікту або постійно, або в результаті посадового положення, вони намагаються виправдати позитивне

очікування оточуючих. Людина даного типу вважає неприпустимим ухилення від втручання у конфлікт, навіть якщо це може коштувати йому здоров'я або життя. Наслідки таких вчинків усвідомлюються не завжди. Сміливий, рішучий, чуйний, принциповий, щирий, добрий, вимогливий, готовий ризикувати, може бути надмірно самовпевнений, нетерпимий до асоціальної поведінки, наприклад, порушення громадського порядку. Самооцінка найчастіше завищена, а поведінка викликається та спрямовується позитивними мотивами та намірами.

Шкала №5 Схильність до залежної й безпорадної поведінки (модель пасивної віктимної поведінки). Нижче норми виявлено у 23 осіб підліткового віку (50%), у 21 (48%) раннього юнацького віку. У їхніх діях має місце прагнення до незалежності, відособленості. Представник даного типу завжди прагне виділитися з групи ровесників, має на все власну точку зору, може бути непримиренний до думки інших, авторитарний, конфліктний. Йому властивий підвищений скептицизм. Можлива внутрішня вразливість, яка веде до підвищеного бажанням відокремитися від оточуючих.

Вище норми у чотирьох підлітків (9%) та у двох першокурсників (5%). Вони належать до осіб, що не чинять опору, протидію злочинцю з різних причин: в силу віку, фізичної слабкості, безпорадного стану (стабільного або тимчасового), боягузтва, страху відповідальності за власні протиправні або аморальні дії і т.д. Вони можуть мати установку на безпорадність, низьку самооцінку. Їм властиве небажання робити щось самому, без допомоги інших. Такі тинейджери постійно залучаються до кризових ситуацій з метою отримати співчуття й підтримку оточуючих. Вони мають рольову позицію жертви. Людина в даному випадку боязка, скромна, сильно піддається сугестії, конформна. Можливий також варіант засвоєної безпорадності, як результат неодноразового попадання у ситуації насильства. Схильність до залежної поведінки, поступливість, оправдання чужої агресії, всепрощення. Маємо усі підстави для такого твердження, оскільки їхні показники вище норми. У решти учнів-підлітків (41%), першокурсників 61% результати у межах норми.

Шкала 6 «Схильності до некритичної поведінки» (модель некритичної віктимної поведінки). Нижче норми встановлено у: 16 школярів-підлітків (35%), 25 (57%) раннього юнацького віку. Для людей цього типу характерні вдумливість, обачність, прагнення передбачати можливі наслідки своїх вчинків, які іноді призводять до пасивності, страхів. Самореалізація в цьому випадку значно ускладнена, може з'являтися соціальна пасивність, викликана незадоволенням власними здобутками, почуттям розпачу, заздрощами.

Вище норми у трьох підлітків (7%). До цієї групи належать особи, які демонструють необачність, невміння безпомилково оцінювати життєві ситуації. Некритичність може проявитися як на основі власних негативних рис (жадібність, користоловство і ін.), так й на основі позитивних (щедрість, доброта, чуйність, сміливість та ін.). Окрім того, в силу невисокого інтелектуального рівня, ці люди демонструють необережність, необачність, невміння вірно оцінювати життєві ситуації в силу власних чи ситуативних чинників: емоційний стан, вік, рівень інтелекту, захворювання. Особистість некритичного типу виявляє схильність до спиртного, нерозбірливість у знайомствах, довірливість, легковажність, а також має неміцні моральні підвалини, що цементуються відсутністю особистого досвіду, або його неврахуванням. Такі особи схильні до ідеалізації людей, виправданню негативної поведінки інших, не помічають небезпеки. У інших 42 % учнів, 43% першокурсників схильність до некритичної поведінки знаходиться у межах норми.

Наступним був опитувальник авторства Одінцової, Радчікової «Тип рольової віктимності» для визначення віктимних типів. На основі його даних автори виділяють чотири типи ролевої віктимності: *аутовіктимні* - високі бали, якщо набрали, за шкалою *ігрова роль жертви*; *віктимні* - високі показники за шкалою *соціальна роль жертви*; *гіпервіктимні* - високі показники по обох вище названих шкалах; *невіктимні* - низькі показники по усіх шкалах. Аналізуючи отримані результати ми виявили дев'ять учнів-підлітків (20%) та таку ж кількість представників раннього юнацького віку (29%), поведінка яких відноситься до аутовіктимного типу. Він характеризуються тим, що особи ідентифікують себе з жертвою й у такий спосіб привласнюють її особистий сенс. Це дозволяє

маніпулювати іншими та отримувати вигоду(моральну або матеріальну) зі свого уявного катастрофічного положення. Наприклад, демонстрація себе в якості погорільця, та переконування незнайомих людей про свій стан жертви обставин, якій нікуди подітись, бо згоріла оселя разом з документами та грошима. Віктимний тип поведінки властивий для чотирьох (9%) підлітків, шістьом особам (14%) раннього юнацького віку – це, особи, яким соціум нав'язує роль жертви. Навколишня дійсність для них ворожа, вони почувають себе самотніми й непотрібними.

Серед учнів-підлітків виявлені двоє (4%) та така ж кількість першокурсників (9%), які є гіпервіктимними особами. Для них властиво занурюватися у свої страждання й всіляко їх демонструвати, при цьому вони схильні до постійних скарг, звинувачень та самозвинувачень. Решту 80 % осіб підліткового, 95% раннього юнацького віку можна віднести до невіктимного типу – це, люди, у поведінці яких, ознаки рольової віктимності відсутні.

Третьою діагностичною методикою була «Методика діагностики міжособистісної залежності» (Уайнхолда).

Для досягнення мети дослідження, ми простежити рівні міжособистісної залежності в осіб різного віку й з різним типом віктимної залежності та різновидом такої ж поведінки. Порівняльний аналіз показав, що у школярів-підлітків за усіма шкалами методики Андронникова показники або «нижче норми», або «норма» рівень співзалежності має такі ж показники. У тих осіб, які мають високі показники за шкалами №2 - №6 рівень міжособистісної залежності найчастіше тотожний. Така ж тенденція спостерігається й в осіб раннього юнацького. Різниця з попередньою віковою категорією лише в тому, що рівень співзалежності, найчастіше знаходиться на середньому рівні.

Ми також порівняли результати за вказаними методиками та виявили наступні тенденції: в осіб схильних до аутовіктимної, віктимної та гіпервіктимної рольової віктимності, рівень міжособистісної залежності (МОЗ), високий незалежно від вікової категорії; індивіди невіктимні у своїй поведінці мають рівень співзалежності низький

Висновки перспективи подальших розвідок. Переважна більшість тинейджерів, що приймали участь у дослідженні, незалежно, від віку, нечасто потрапляли у критичні ситуації, або ж у них вже встиг виробитися захисний спосіб поведінки, що дозволяє уникати небезпечних ситуацій. Їм властива вдумливість, обачність, прагнення передбачати можливі наслідки своїх вчинків, які іноді призводять до пасивності, страху. У них спостерігається низький, або середній рівень міжособистісної залежності.

Керуючись результатами шкалами 2-7, ми виділи коло осіб з показниками «вище норми». Такі особи схильні, або вже потрапляти в неприємні й небезпечні для життя та здоров'я ситуації в результаті проявленої ними агресії в формі нападу чи іншої провокуючої поведінки (образа, наклеп, знущання і т.д.). Вони схильні до антигромадської поведінки, порушення соціальних норм, правил й етичних цінностей, якими часто суб'єкт нехтує. Вони домінантні, нетерплячі, запальні, провокують ситуацію віктимності своїм проханням або зверненням. Іншій категорії осіб властива жертвна поведінка, соціально схвалювана й часто очікувана, оскільки вважають неприпустимим ухилення від втручання в конфлікт, навіть якщо це може коштувати йому здоров'я або життя. Вони належать до тих, хто не чинить опору, протидію злочинцю з різних причин: в силу віку, фізичної слабкості, безпорадного стану (стабільного або тимчасового), боягузтва, з побоювання відповідальності за власні протиправні або аморальні дії і т.д. Вони можуть мати установку на безпорадність, низьку самооцінку. Їм властиве небажання робити щось самому, без допомоги інших. Це персоналії, які демонструють необачність, невміння правильно оцінювати життєві ситуації. Загалом їм властивий високий рівень міжособистісної залежності.

За результатами дослідження рольової віктимності у 80 % осіб підліткового, 95% раннього юнацького віку можна віднести до невіктимного типу — це люди, у поведінці яких ознаки рольової віктимності не виражені. Схожий результати ми отримали й за попередньою

методикою, мало того, рівень міжособистої залежності знаходиться у межах «норма», рідше «нижче норми».

Аналізуючи їх результати ми виявили також дев'ять учнів-підлітків (20%) та таку ж кількість юнаків (13%), поведінка яких відноситься до аутовіктивного типу. Він характеризується тим, що особи ідентифікують себе з жертвою, тим самим привласнюють її особистий сенс. Це дозволяє маніпулювати іншими й отримувати вигоду (моральну або матеріальну) зі свого уявного несприятливого положення.

Віктимний тип поведінки властивий для 9% підлітків. 14% становлять особи, яким соціум нав'язує роль жертви. Навколишня дійсність для них ворожа, вони почувають себе самотніми й непотрібними.

Варто зазначити, що у нашому дослідженні серед учнів-підлітків виявлені двоє (4%) та троє першокурсників (5%), які є гіпервіктивними особами. Для них властиво занурюватися у свої страждання й всіляко їх демонструвати, при цьому вони схильні до постійних скарг, звинувачень та самозвинувачень. Рівень міжособистої залежності, в основному, високий незалежно від вікової категорії.

У перспективі ми маємо намір дослідити особливості віктимної поведінки в осіб зрілого віку.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Макушина О.П. (2007) *Психология зависимости*. Воронеж: ИПЦ ВГУ.
Остроумов С. Франк Л.В. (1972) *Виктимология и виктимность*. Изд-во Тадж. ун-та.
Ривман Д.В (2002) *Криминальная виктимология*. Санкт-Петербург, Питер.
Уайнхолд Б. Уайнхолд Дж. (2002) *Освобождение от созависимости*. Москва, Независимая фирма "Класс".
Франк Л.В. (1977) *Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии*. Душанбе: Ирфон.
Христенко В.Е. (2004) *Психология поведения жертвы*. Ростов-на-Дону, Феникс.

REFERENCES

- Frank L.V. (1977) *Poterpevshye ot prestupleniya y problemy sovetskoi vyktymolohyy*. [The psychology of addiction]. Dushanbe: Yrfon. [in Russian]
Khrystenko V.E. (2004) *Psykhologhiya povedeniya zhertvy* [The psychology of victim behaviour]. Rostov-na-Donu, Fenyks. [in Russian]
Makushyna O.P. (2007) *Psykhologhiya zavysymosty* [The psychology of addiction]. Voronezh: YPTs VHU. [in Russian]
Ostroumov S. Frank L.V. (1972) *Vyktymolohiya y vyktymnost* [Victimology and victimhood]. Yzd-vo Tadzh. un-ta. [in Russian]
Ryvman D.V (2002) *Krymynalnaia vyktymolohiya* [Criminal Victimology]. Sankt-Peterburh, Pyter. [in Russian]
Uainkhold B. Uainkhold Dzh. (2002) *Osvobozhdenye ot sozavysymosty* [Liberating yourself from co-dependency]. Moskva, Nezavysymaia fyрма "Klass". [in Russian]

VARIATION IN VICTIMISATION AND INTERPERSONAL DEPENDENCY AMONG TEENAGERS

Mykola Babii

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor
Department of Pedagogical and Age Psychology
Eastern European National Lesya Ukrainka University
<https://orcid.org/0000-0002-9550-3166>

DOI <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i17.244>

Abstract. *The article presents a study of the variability of victimisation and interpersonal dependence among teenagers, which we obtained through the author's programme. It included two diagnostic techniques to determine the propensity for victim behaviour and types of role victimization, as well as a test to diagnose interpersonal dependence. Two age categories were included in our study: adolescents and late adolescents on the cusp of independent adulthood. We were interested in investigating how likely teenagers were to engage in victimising behaviour and the types of role victimisation of those with different levels of interpersonal dependency, as well as the number of individuals who had already been in unpleasant situations, or who exhibited the role of "victim" for profit.*

The results indicated that the vast majority of participants demonstrated that, regardless of their age, they were not often in critical situations, had already developed protective behaviours which enabled them to avoid risky situations, or did not exhibit role-based victimisation and that their level of interpersonal dependence was either "normal" or "below normal". Individuals with a high propensity for victimising behaviour and role victimisation of different variations, in contrast, have a level of co-dependence that is "high". This is evident as individuals with the identification of the role of 'victim' open themselves up to manipulating others and benefiting (morally or financially) from their imagined disadvantage. In this way, such persons try to improve their personal situation by obtaining certain preferences from society. This refers to victimisation and hyper victim behaviour, where interpersonal dependency imposes the role of victim on particular individuals, encouraging them to complain and display individual suffering and self-blaming.

Keywords: *victimisation, interpersonal dependence, aggression, victimhood, adolescence, early adolescence, hyper social victimhood, uncritical behaviour, realised victimhood.*

Стаття надійшла до редакції 1.10.2021 р.